

Het Groene Hart van Holland

Veen(hooi)weide met in de berm bloeiende herik en fluitenkruid

Henk van der Scheer

Het Groene Hart, de Hollands-Utrechtse laagvlakte, is het relatief dunbevolkte veenweidegebied binnen de Randstad. Het bestaat uit weilanden gelegen op laagveen, doorsneden door vele sloten en begraasd door runderen en schapen. Door verveening zijn veel plassen ontstaan die later deels weer zijn ingepolderd. De weilanden zijn een favoriet broedgebied van weidevogels zoals grutto, tureluur en Kievit. In de rietmoerassen langs de plassen broeden o.a. purperreiger en roerdomp.

In 2004 werd het Groene Hart aangewezen als Nationaal Landschap. Het heeft een gevarieerd, overwegend landelijk karakter; landbouw, natuur en recreatie zijn de voornaamste functies. Ook wees de rijksoverheid acht Natura 2000-gebieden aan. In het zuidoosten van het Groene Hart, in de Alblasserwaard, liggen twee van die gebieden, bij Kinderdijk de 'Boezems Kinderdijk' en ten zuidwesten van Groot-Ammer de 'Donkse Laagten'. Ze zijn vooral van belang als broedplaats voor weide- en moerasvogels en als rust- en foerageergebied voor watervogels.

Veen en water

Grote delen van het westen en noorden van Nederland bestaan uit veenweide. De veengrond is zacht en moet vochtig gehouden worden om niet in te klinken. Hij kan geen landbouwmachines dragen en is ongeschikt voor de meeste landbouwgewassen; daarom wordt deze grond bijna uitsluitend als weide gebruikt. De sloten in een veenweidegebied dienen als winplaatsen van grond om de weilanden boven water te houden, zijn een begrenzing voor het vee en worden gebruikt voor vervoer. Ze moeten regelmatig uitgebaggerd worden om niet te verlanden.

Ontstaan

De Hollands-Utrechtse laagvlakte is in de loop van vele eeuwen ontstaan door de groei van een dikke veenlaag. Tijdens de 'Grote Ontginning' van de 11^e tot en met de 13^e eeuw is de moerassige veengrond door ontwatering geschikt gemaakt voor landbouw, veehouderij en het winnen van turf. Na inklinking van de veenbodem werden grote delen enkele eeuwen na de 'Grote Ontginning' te nat voor akkerbouw. Als weide en hooiland bleven ze wel geschikt. De vele veenplassen die door de veenderij waren ontstaan, zijn vanaf de 18^e eeuw weer grotendeels ingepolderd (droogmakerijen). Gebleven zijn de Langeraarse, Nieuwkoopse, Rieuwijkse en Vinkeveense plassen en het Braassemmeer. De Hollandse IJssel, Oude Rijn en Lek doorstromen het gebied. Ook zijn er veel kleinere veenrivieren, zoals de Vlist, Rotte en Gouwe. Tot in de 20^e eeuw was het gebied onderdeel van de Hollandse Waterlinie.

Landschappelijke verschillen

Door de ontginning is het gebied landschappelijk gevarieerd. Al in de 9^e eeuw werd vanaf de Utrechtse Vecht het veenmoeras ontgonnen door sloten haaks op dit riviertje te graven. Als gevolg van de ontwatering klonk het gebied in en moesten akkers plaatsmaken voor weilanden. Die zijn op veel plaatsen weer vergraven voor de winning van turf. Zo ontstonden de Vinkeveense en Loosdrechtse Plassen met hun karakteristieke legakkers (waarop het veen te drogen werd gelegd), petgaten (putten waar het veen is weggegraven) en waaivormige kavels. Een tweede gebied ligt rondom Woerden en is de streek van de copen, genoemd naar het contract, de cope, waarin de landheer de ontginning toestemming gaf het veenmoeras te ontginnen.

Vanaf de oeverwal van een riviertje mocht de ontginner een strook land van circa 100 meter breed en 1250 meter lang (soms het dubbele) het zijne noemen. Nog altijd strekken deze langgestrekte weilanden zich achter de boerderij uit, aan weerskanten begrensd door sloten waarin het water bijna net zo hoog staat als het gras. Alle boerderijen staan langs de weg, op de oeverwal van het riviertje waaraan de ontginning eeuwen geleden begon. Het derde gebied, de Lopiker-, Krimpener- en Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, bezit ook langgestrekte kavels en bebouwingslinten aan weerszijden van een veenstroom of wetering. Anders dan in het vorige gebied beschermen hoge dijken deze laaggelegen polders tegen overstromingen door een van de grote rivieren. Ook komen we hier tiendwegen tegen, wegen waarlangs boeren hun belasting wegbrachten, een tiende deel van de oogst, en landscheidingskaden. Veel boerderijen staan op terpen, want de waarden werden regelmatig geplaagd door overstromingen. Op het laagste punt van de Alblasserwaard, bij Kinderdijk, zorgde een serie molens ervoor dat het teveel aan water op de rivier werd geloosd.

Imkeren in het Groene Hart

Begin mei reed ik door de Alblasserwaard waar de wegbermen wit en geel kleurden door uitbundig bloeiend fluitenkruid en herik, op weg naar Nelia en Teunis Jacob Slob aan de Tiendweg ten noorden van Noordeloos. Nelia houdt voor het tweede jaar bij en is intussen bestuurslid van de NBV-afdeling Gorinchem e.o..

Begonnen met een gekregen zwerm gaat zij het bestand dit jaar uitbreiden tot twee of drie volken. Een bescheiden aantal, maar in de zomer is de dracht in de omgeving niet toereikend voor veel meer volken. In de vele graslanden worden onkruiden over het algemeen niet getolereerd.

Een uitzondering op die regel vormen de graslanden, of beter: natuurweiden, van de familie Slob. Het veeteeltbedrijf wordt namelijk biologisch beheerd en dat betekent dat in hun grasland kruiden groeien, met name paardenbloem en witte klaver. Wel wordt een deel gebruikt voor productie van voergras of hooi en dus gemaaid en dat belemmert helaas de bloei van de witte klaver. In het voorjaar en de zomer groeien op de landscheidingskade langs het water achter de boerderij onder meer hertshooi, grote kattenstaart, moerasspirea, wilde bertram en wilgenroosje. Langs de slootkanten van hun percelen komen ook kale jonker, koekoeksbloem en margriet voor en op het erf bij het huis staan esdoorns en wilgen. Verder is er dit voorjaar, speciaal voor de bijen, op het erf een strook grond van 3 bij 15 meter met een bloemenmengsel ingezaaid.

In de zomer is dracht in de omgeving echter schaars en daarom ging Nelia vorig jaar met de bijen half juli naar de Biesbosch om te profiteren van de bloei van de reuzenbalsemien. Dat leverde toen nog geen honing op, wel kwam de zwerm op sterkte. Nu ziet het volk er prima uit, zal binnenkort zwermen en deze zomer zou de eerste honing wel eens geslinderd kunnen worden. Nelia wil ten minste één volk thuis houden en kijken of er toch voldoende dracht in de omgeving is.

Propolistinctuur

Waar bijen al niet goed voor zijn, bleek uit het volgende. Dit voorjaar had een van de koeien longproblemen en kwam Nelia op het idee om die koe te behandelen met propolistinctuur. Bij de NBV-

Boven: Veenweide met grote kattenstaart. Onder: Natuurweide met zicht op Noordeloos

afdeling Bunnik/Houten, waar Nelia gastlid is, heeft ze namelijk een workshop propolistinctuur maken gevolgd en daarna het boekje 'De geneeskraft van propolis', geschreven door Wiebe Braam, gelezen. Daarin staat heel veel informatie. Zo bezit propolis een antibacteriële en antivirale werking en kan het therapeutisch worden ingezet bij diverse aandoeningen. Nelia gaf de koe twee weken viermaal daags een boterham bedruppeld met 20 druppels propolistinctuur en daarnaast werd de koe behandeld met pyrogenium (bevat o.a. slangengif en is een vervanger van antibiotica). Pyrogenium activeert het immuunsysteem en laat het lichaam snel grote aantallen witte bloedcellen aanmaken. De koe knapte zienderogen op. Sindsdien past Nelia wel vaker met succes propolistinctuur in combinatie met pyrogenium toe. Zo heeft ze in maart een schaap met een schedeontsteking na een zware bevalling, met succes behandeld met dezelfde combinatie.

'Veelzijdig boerenland'

Teunis Jacob is bestuurlijk ook actief, maar dan in de vereniging 'Veelzijdig boerenland'. Dat is het samenwerkingsverband van verenigingen en stichtingen voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer, waarbij boeren zich inzetten voor o.a. natuurweiden en weidevogel- en akkerrandenbeheer. Hij is betrokken bij agrarisch natuurbeheer voor weidevogels maar ook bij een initiatief tot het inzaaien van bloemrijke akkerranden. Overigens zijn die akkerranden niet op zijn eigen bedrijf, maar bij ruim 500 akkerbouwers door heel Nederland. Daar hebben heel veel imkers en bijen plezier van. Teunis Jacob, namens alle bijen hartelijk bedankt voor die inzet.